

rie myslí, o níž jsme se již zmiňovali: *Teorie myslí: šílenství metody*); tyto dva texty doplňuje článek W. Sharrocka a J. Coultera „*Teorie myslí*“: pokračování kritického komentáře, ze kterého jsme již také citovali. Druhou část knihy tvoří pět textů, jeden především psychiatrický (*Určování interakčních znaků schizofrenie v klinických konzultacích* od R. McCabové) a další spíše filosoficko-psychologické; vesměs s příznačnými názvy: *Účastníci nepotřebují teorie: poznání myslí skrze zapojení se* (V. Reddy a P. Morris); *Kořeny myslosleposti* (S. Shanker a J. Stieben); *Kdo doopravdy potřebuje „teorii“ myslí* (E. Williams) a *Potřebují zvířata „teorii myslí“?* (M. Bavidge a I. Ground). Třetí část obsahuje tři články; pod jedním je podepsána anglická psycholožka českého původu I. Marková, jejíž kniha o dialogické psychologii vyšla nedávno i v češtině (*Dialogický přístup k psychologii: alternativa k dualismu TM*), pod druhým významný filosof myslí D. Hutto (*TM vládne, ale není to tak v pořádku*) a třetím je další text W. Sharrocka, který se podílel již na jednom z textů první části (*Skruté karteziánství v diskurzivní psychologii*).

Knihu určitě stojí za pozornost: způsob, jakým jde proti mainstreamu současné filosofie myslí a psychologie je v tom nejlepším slova smyslu filosofický: vynáší na světlo skryté předpoklady téměř všeobecně přijímané TTM, ukazuje, že tyto předpoklady nejsou dostatečně reflektovány, takže je minimálně otázkou, zda někteří zastánci TTM vlastně napřed nepředpokládají to, o čem mají za to, že to prokázali, a vede čtenáře k hlubšímu zamyšlení nad povahou fenoménu myslí. Nedá se jistě říci, že tato kniha zasazuje TTM smrtelnou ránu; avšak způsob, kterým rozvíklává ony zdánlivě neochvějně pilíře, na kterých TTM stojí, se mi jeví být obdivuhodný; a nemohu než ji doporučit komukoli, koho zajímá kritika východisek současné psychologie a filosofie myslí či analýzy diskurzu.

Jaroslav Peregrin

Michael Lynch, Simon A. Cole, Ruth McNally, Kathleen Jordan:
Truth Machine. The Contentious History of DNA Fingerprinting
Chicago, London, University of Chicago Press 2008, 391 s.

Kolektiv autorů pod vedením Michaela Lynche se v publikaci pokusil představit a interpretovat proces, během kterého se metoda molekulární genetické identifikace osob stala uznávaným a nezpochybnitelným standardem ve forenzní teorii i praxi („strojem na pravdu“). Vzhledem k tomu, že tento proces podle autorů zahrnoval řadu epistemických obrátů, diskurzivních a sociolegálních proměn, které rozebírají, kniha není pouhou historií úspěchu jedné forenzní techniky, ale i svébytným výkladem „sociálního stroje“, společenské mašinerie, která zajišťuje, aby svět byl lidem stále srozumitelně uspořádaným polem pro jejich jednání.

Knihu je rozdělena do deseti kapitol doplněných pěti intermezzy věnovanými některým technickým a legálním aspektům identifikace pomocí DNA (deoxyribonukleové kyseliny). Kapitoly převážně respektují chronologii událostí a pokrývají časové období od konce osmdesátých let minulého století, kdy technika identifikace pomocí DNA vznikla, přes devadesátá léta vyznačující se kontroverzemi o jejím využití v soudní praxi (např. mediálně sledovaný proces s O. J. Simpsonem), až ke konci tisíciletí, k jejímu všeobecnému uznání a jejímu postavení nejen na roveň ostatním metodám forenzní expertizy, ale dokonce k povýšení na žádoucí model (vzor) kriminalistické expertizy. Tato kariéra ne náhodou připomíná kuhnovskou změnu vědeckého paradigmatu („vědeckou revoluci“), která ovšem v tomto případě neprobíhá v prostředí vědecké komunity, nýbrž v prostředí soudně-kriminalistickém.

První kapitola uvádí otázku sporů kolem použití techniky identifikace pomocí DNA do několika teoretických či discipli-

nárních kontextů. Jedním z kontextů je výše zmíněná kuhnovská teorie vědy, tzn. paradigmatický posun a s ním spojené proměny institucionálně zakotvených kritérií platnosti, pravdivosti, objektivit apod. V případě identifikace pomocí DNA se jednalo zejména o její pravděpodobnostní charakter (pravděpodobnost totožnosti dvou DNA profilů v populaci), který se neshodoval s důkazní povahou ostatních forezních metod (otisky prstů, balistika, mikroskopická analýza vlasů atd.), založených na jednoznačném „ano/ne“ posudku experta. V počátcích byl „pouze pravděpodobnostní“ charakter shody DNA profilů považován ve srovnání s absolutním posudkem experta za velkou slabinu nové metody; postupně jak se genetická identifikace prosazovala v soudních důkazních řízeních, tak i statistický odhad správné identifikace získával na významu (jako skutečně „vědecký“ přístup) a začal podřývat věrohodnost tradičních metod, které nebyly schopny odhad pravděpodobnosti správného určení poskytnout – proměna paradigmatu se dostala do své závěrečné fáze. Jako druhý rámec analýzy procesu autorům posloužila dekonstruktivistická perspektiva rozvíjená v rámci studií vědy a technologie (*science and technology studies*, S&TS). V případě analýzy úspěchu identifikace pomocí DNA ve forezní praxi autoři například zkoumali, z jakého množství činností a mnohočetné spolupráce lidských aktérů povstává entita nazývaná „vzorek DNA“, v soudním řízení představovaná jako elementární a preprocedurální skutečnost *bezprostředně* spjatá se zdrojem původu. Třetí konceptuální inspirací analýzy je etnometodologie. První autor, Michael Lynch, je znám svou dlouhotrvající snahou integrovat etnometodologické přístupy do sociologie vědy a vědeckého poznání. V případě recenzované publikace se etnometodologická perspektiva projevila například v pečlivém a obezřetném sledování aktérského zacházení s pojmy laického a expertního vědění, konstrukce určitého vědění jako „expertního“, „věrohodného“ a patřičných aktérů

jako „expertů“. Na několika místech v knize autoři využívají i konverzační analýzy, jednoho z významných proudů etnometodologie – rozebírají záznamy soudních jednání a ukazují, jak je lokálně vyjednáváno například výše zmíněné rozlišení hodnoty „expertního“ a „laického“ svědectví v projednávání kauze.

Druhá kapitola se detailně věnuje kontroverzím vzniklým okolo zavádění metody identifikace pomocí DNA jako věrohodného důkazního prostředku při soudním líčení. Spory a diskuze se neomezovaly pouze na soudní řízení, ale probíhaly i na stránkách vědeckých časopisů – šlo o „vědecko-legální“ nebo „techno-legální“ spory, ve kterých se diskutovaly především technické parametry nové metody. Díky administrativním a technickým opatřením standardizujícím používané protokoly a zajišťujícím patřičně vyškolený personál schopný provádět analýzy došlo v druhé polovině devadesátých let, navzdory snaze oponentů, v mnoha zemích k jejímu širokému soudnímu využívání.

Následující kapitola rozebírá podmínky, za jakých bylo/je v USA možné přijmout určité svědectví jako expertní. Věc není úplně jednoduchá, jak se laikům může zdát, protože při sporném řízení má každá strana právo předvolat svědka podle své úvahy a je jen na soudci, aby rozhodl, které svědectví připustí. V zásadě existují dvě kategorie svědectví: „laické“ (např. očitý svědek události) a „expertní“ (např. posudek kvality prasklé pneumatiky, která byla příčinou smrtelné nehody). Zatímco u laických svědků je jejich věrohodnost dána zpravidla jejich bezprostředním subjektivním (zrakovým, sluchovým apod.) zážitkem, rozhodnout o věrohodnosti expertního svědka může být složité (kdo je odborníkem na prasklé pneumatiky?). Autoři se v kapitole zaměřují na několik klíčových soudních pří, ve kterých se v průběhu minulého století tvořila a měnila pravidla, o která se soudci při svém rozhodování mohli opírat.

Třetí kapitola se zabývá otázkou rozšíření molekulárně genetických technik z biomedicínského prostředí do forenzní praxe, které vyvolalo mnoho kritik směrem k „neschopnosti“ forenzní komunity zajistit nutnou „odbornou úroveň“. Autoři v ní ukazují, že nešlo o problém „nedokonalé aplikace dokonalé metody“, nýbrž že jakýkoliv přenos a aplikace určité metody v jakémkoliv prostředí s sebou nese problémy, ať už jde o základní výzkum nebo forenzní vědu.

V dalších kapitolách se rozebírají témata administrativního vytváření jednoty důkazního materiálu, národních DNA databází, použití statistického argumentu jako svědectví v soudní při, vzájemného vztahu, hodnoty a poměřování důkazu pocházejícího z analýzy DNA a ostatních důkazů (zvláště jsou-li v rozporu).

Zhruba poslední třetina knihy pojednává o situaci, kdy je identifikace pomocí DNA již uznána jako věrohodná forenzní metoda (autoři tuto situaci označují jako *closure*), a rozebírá implikace, které toto uznání přináší do forenzní praxe (tzv. „post-closure“). Výborně tuto část procesu vystihuje často používané srovnávání identifikace pomocí otisků prstů (*fingerprinting*) a identifikace pomocí DNA. Zatímco zpočátku příznivci nové molekulárně genetické metody argumentovali, že ta se svou diskriminační silou podobá identifikaci pomocí otisků prstů (odtud název *DNA fingerprinting*), po deseti letech, v době jejího zavedení a všeobecného uznání, se její protagonisté od metody otisků prstů čím dál více distancují. Důvodem k tomuto postoji je skutečnost, že při diskuzích o ne/věrohodnosti identifikace pomocí DNA získal argument „vědeckosti“ docela jiný obsah, než měl předtím. „Vědeckost“ je nyní dokazována především publikacemi v recenzovaných časopisech, získáním doktorských titulů, nezávislým opakováním výsledků a zvláště pravděpodobnostním odhadem věrohodnosti výsledků, které tradiční metoda otisků prstů ani v jednom případě nesplňuje (protože je více řemeslem než vě-

dou). Autoři tento obrat nazývají *převrácením věrohodnosti*, protože právě identifikace pomocí DNA je nyní označována za „zlatý standard“ forenzní vědy, a metoda identifikace pomocí otisků prstů musí být u soudů někdy i složitě obhajována jako věrohodné expertní svědectví. Výsledkem je snaha o její „zvědečtění“, která však není forenzní komunitou jednoznačně přijímána.

Knihy *Truth Machine* od kolektivu autorů vedených Michaelem Lynchem obsahuje, jak jsem se pokusil ukázat, mnoho sociologicky zajímavých a podnětných zjištění, ovšem je třeba poznamenat, že pro čtenáře je poměrně náročná. Nejen z důvodu jejího víceoborového záběru (forenzní věda, právo, epistemologie, sociologie vědy, molekulární genetika), ale i pro množství technických a právních pasáží, které od čtenáře uvyklého běžné sociologické literatuře vyžadují plné soustředění. Také se očekává jistá teoretická průprava vzhledem k východiskům analýzy (teorie vědy, S&TS, etnometodologie), která, ačkoliv není nutnou podmínkou porozumění argumentaci autorů, přinejmenším podstatně usnadní pochopení celého textu. Položil jsem si proto otázku, jakému čtenáři je kniha primárně určena? Autoři svůj cíl charakterizují jako „výprávět sociologické dějiny (*to narrate a sociological history*), ve kterých spor (o identifikaci pomocí DNA – pozn. autor) osvětluje zjitřené vztahy (*fraught relationship*) mezi vědou a právem.“ Tím řadí své dílo ke známé studii Andrew Pickeringa *Constructing Quarks: A Sociological History of Particle Physics* (Chicago, London: The University of Chicago Press 1984), ale také k ještě známější Foucaultově práci o „zrodu vězení“ (*Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin 2000). Podle mého názoru kniha umožňuje i dvojí čtení – jednou jako genealogie „stroje na pravdu“, tzn. jak se ze souboru molekulárně genetických procedur stal v právním kontextu privilegovaný nástroj ke zjevování pravdy o světě, podruhé jako specificky pojaté etnometodologické studie soudního systému moderních společností, ve kte-

rém se odkaz na „vědeckou pravdu“ stal hlavním kritériem jeho vykazatelnosti (na úkor „tradice“, „zdravého rozumu“, „srozumitelnosti“, „autority“, „správnosti“, „moraliky“). V tomto etnometodologickém čtení není proces nahrazení „řemeslné“ a „znalecké“ pravdy otisků prstů „pravděpodobnostní“ a „vědeckou“ pravdou „genetických otisků“ vysvětlovaným dramatickým bodem obratu, nýbrž je ideálním materiálem pro analýzu vyjednávání toho, co a jak lze činit pro-všechny-praktické-účely vykazatelným v soudobé soudní praxi.

Abych se vrátil k výše položené otázce: ke kterému čtenáři kniha mluví, komu ji lze doporučit? Rozhodně bych ji doporučil všem čtenářům, kteří se zabývají sociologií vědy a technologií, pak také badatelům v oblasti sociologie práva, zejména soudnictví, a protože kniha v jistém smyslu pokračuje v Garfinkelově projektu etnometodologických studií práce, tak pochopitelně i všem těm, kdo mají zájem o etnometodologii v aplikované podobě. *Last, but not least*, patří kniha do dynamicky se rozvíjející oblasti sociologie zabývající se veřejným vykazováním a mechanismy vládnutí (governmentality) v demokratické společnosti, čímž se dostáváme opět k Foucaultovi.

Martin Hájek

**Phil Hutchinson, Rupert Read,
Wes Sharrock: *There is No Such Thing
as a Social Science: In Defence of Peter
Winch***

Aldershot, Burlington, VT, Ashgate 2008,
148 s.

Intenzivní debaty o povaze společenských věd tří britských autorů (filozofů, resp. sociologů) P. Hutchinsona, R. Read a W. Sharrocka, spjatých přímo či nepřímě s akademickým světem v Manchesteru, vedly nakonec ke vzniku společné knihy. Ta je věnována Peteru Winchovi, jehož úvahy hrály

v těchto debatách nezastupitelnou roli. Práce vychází k padesátému výročí uveřejnění Winchovy stěžejní knihy *Idea sociální vědy a její vztah k filosofii* (anglický originál: *The Idea of a Social Science and its Relation to Philosophy*. London: Routledge & Kegan Paul 1958; český překlad: Brno: CDK 2004). I když je recenzovaná publikace kolektivní prací, přesto jsou předkládané argumenty konzistentní. Vzájemný soulad mezi nimi si každý čtenář záhy uvědomí, neboť to, na čem se autoři shodují a co je podle nich esencí problémů točících se kolem společenských věd, je nejen definováno v samotném úvodu, ale připomíná se v každé ze čtyř kapitol. Kniha vychází jako další svazek ediční řady „Directions in Ethnomethodology and Conversation Analysis“.

Autoři se rozhodli podrobným způsobem předložit vlastní představu o charakteru a klíčových problémech společenských věd. Bránou k jejich práci jsou hlavní námitky, které se na Petera Winche snesly po uveřejnění jeho knihy a které se čas od času opakují. Právě přesvědčení, že jednotlivé Winchovy klíčové argumenty jsou mylně chápány, a kritika se tedy mívá účinkem, tvoří základní osu a strategii celé knihy. Jednotlivé kapitoly se systematicky věnují reinterpetaci Winchových argumentů, kritice jeho kritiků a přeformulování celého problému tak, aby byla patrná základní představa o společenských vědách, kterou zastával Winch a kterou obhajují i autoři knihy.

Knihu otevírá obsáhlý, avšak velmi přehledný úvod („The Legendary Peter Winch and the Myth of ‚Social Science‘“). První kapitola se věnuje (údajnému) Winchovu relativismu („Beyond Pluralism, Monism, Relativism, Realism etc.: Reassessing Peter Winch“). Následuje kapitola zaměřená na jeho pojetí jazyka a jazykových her („Winch and Linguistic Idealism“). Třetí kapitola se zabývá metodologií společenskovědních zkoumání („Seeing Things for Themselves: Winch, Ethnography, Ethnomethodology and Social Studies“) a knihu uzavírá kapi-